

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞINDA RUSYA'YI ANLAMAK: TEK SORUMLU PUTİN Mİ?

Mustafa YILDIZ*

Öz

Berlin duvarının yıkılması, iki Almanya'nın birleşmesi ve Soğuk Savaş Döneminin doğu blokunu şekillendiren Sovyetler Birliğinin dağılması, 20. Asrın dünya tarihini etkileyen en önemli olaylardandır. Unutulmaması gerekir ki Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra da, devamı niteliğinde olan Rusya Federasyonu dünyadaki küresel eğilimleri doğrudan etkileyebilen bir güç olarak kalmıştır. Rusya ve Batı arasındaki sosyal, ekonomik ve siyasi etkileşimin Rusya'nın iç işleri konusunda sınırları aştığı aşikârdır. Rusya hakkında düşman telakkisinin aksine farklı bir yaklaşım serdetmesi gerektiğini göstermektedir. Dağılma sonrası gerçekleştirilmeye çalışılan çatışma yerine uzlaşma yaklaşımının kendini Ukrayna meselesi nedeniyle yeniden çatışma ekseninde belirginleştirdiğini söylemek mümkündür. Batı basınında Rusya ile ilgili oluşturulan resmin realite ile ilişkilendirilmesi yine batılı basın mensuplarınca gerçekleştirilecektir. Putin dönemi öncesi Rusya'nın iç dinamiklerini bir mücadele içinde görürken, Putin'in iktidarı ile bu çekişmenin yatıştırıldığı gözlemlenmektedir. Batı dünyasının dağılma sonrası takındığı tek taraflı tavrın Rusya'nın günümüz politikalarının keskin çizgilerine sebebiyet verdiği gözden kaçmamaktadır. Bu çalışmada Sovyetlerin dağılmasından sonra yerini alan Rusya Federasyonu'ndaki iktidar ve güç mücadelesi ile Ukrayna'nın geliştirdiği politikalar sonucu yapılan referandumla Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ele alınmaktadır. İlhakın neticesi sayılabilecek ve Rusya tarafından başlatılıp dünyayı da etkileyen Rusya-Ukrayna savaşı üzerine Rusya perspektifinden bir değerlendirme sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Nükleer Savaş, Ukrayna, Putin, Enerji

UNDERSTANDING RUSSIA IN THE RUSSIA-UKRAINE WAR: IS PUTIN THE ONLY ONE RESPONSIBLE?

Abstract

The fall of the Berlin wall, the German reunification and the disintegration of the Soviet Union, which shaped the Eastern Bloc of the Cold War Period, are among the most important events affecting the world history of the 20th century. It should be borne in mind that that even after the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation, which is its continuation, remained as a power that could directly affect

* Dr. Öğretim Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, mustafa.yildiz@bozok.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3990-6275>.

global trends in the world. It is obvious that the social, economic, and political interaction between Russia and the West exceeds the borders regarding Russia's internal affairs. It shows that Russia should take a different approach, contrary to the perception of an enemy. It is possible to say that the need for an approach of reconciliation, instead of the conflict that was tried to be realized after the disintegration, became evident again in the axis of conflict due to the Ukraine issue. The association of the Russia's image in the western press with reality, will again have to be carried out by the members of the western press. While the internal dynamics of Russia before the Putin era were in a struggle, it is observed that this conflict was calmed by Putin's power. It is not overlooked that the unilateral attitude of the Western world after the disintegration has led to the sharp lines of today's policies of Russia. In this study, the power struggles in the Russian Federation and the annexation of Crimea to Russia with the referendum that resulted from Ukrainian policies were discussed. Further, an evaluation on the Russia-Ukraine war from the Russian perspective was presented, which can be regarded as the result of the annexation.

Keywords: Russian Federation, Nuclear War, Ukraine, Putin, Energy.

Giriş

1989/90 Sovyetler Birliğinin dağılması uluslararası sistemde güç dengelerinin yeniden şekillenmesi bakımından ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. İki ana kutuptan önceleri çok kutuplu bir yapıya doğru evrilen anlayış daha sonra tek kutup altında farklı güç katmanlarının kendine yer edinmeye çalıştığı bir noktaya gelmiştir. ABD adım adım küresel güç olma noktasına ilerlerken, Avrupa doğu açılımı ile meşgul olduğundan küresel güç olma yolunda stratejik adımları atma konusunda geç kalmıştır. Rusya çalkantılı bir toparlanma evresinden geçerek bölgesel bir güç konumuna yükselmeye gayret etmiştir. Çin sessiz sedasız bir şekilde küresel güç olmanın hazırlıkları ile meşgul olmuş, Hindistan 1989/90 yıllarına göre atom gücü olmak hasebiyle jeopolitik olarak önem kazanmıştır (Seinitz, 2008). 11 Eylül olayları uluslararası düzende yeni dönüm noktasını beraberinde getirmiştir. Uluslararası sistem artık tek kutuplu bir yapıyla karşı karşıyadır.

Rusya ve siyasetini yazı konusu yapmak, içinden geçtiğimiz şu günlerde nerede ise bir zorunluluk gibi görünmektedir. Moskova merkezli vuku bulan olaylar Soğuk Savaş sonrası geçen zaman diliminde karşılaşılan gelişmeler sebebiyle bütün insanlığı ilgilendirmektedir. Haddizatında sahip olduğu nükleer başlıklı silah potansiyeli bakımından ve 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya karşı başlattığı savaş da konuya eğilmeyi bir kez daha elzem kılmaktadır. O atom gücü ki, yeryüzündeki hayat emaresini birkaç kez silebilecek kapasiteyi içinde barındırmaktadır. Rusya dünyanın en büyük toprak parçasına sahip ülkesidir. Zengin doğalgaz ve petrol rezervleri dolayısıyla Avrupa Birliği üyesi ülkeler enerji ihtiyacı konusunda Rusya'ya bağımlıdırlar.

Michael Gorbaçov'a karşı gerçekleştirilen darbe ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Rusya dünya kamuoyunun odak noktası durumuna gelmiştir. Rusya Sovyetlerin atom gücü mirasını devralırken Boris

Yeltsin halkına batı tipi bir demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi sözü vermek durumunda kalmıştır. 1993 yılında Yeltsin'in emri ile tanklar Moskova caddelerinde yürütülüp reform karşıtlarının işgal ettiği Parlamenteoya ateş açtıklarında, batı dünyası Rusya'da geçiş döneminin öyle kolay olmayacağı kanaatini bir kez daha pekiştirmiştir. Her şeye rağmen beklentilerin büyük olduğu gerçeği reddedilemez. Rusya ve batı dünyası arasında nelerin aksaklığa sebebiyet verdiği, hangi imkân ve fırsatların kaçırıldığı, günümüzde bile üzerinde tartışılan ve tartışılmaya da devam edecek konulardandır.

1991 yılı sonrası Rusya siyasetinin demokratik bir sistem yerleştirme istikametinde ilerlediği görülse de Yeltsin'in iktidarda kaldığı on yıl içerisinde bunu tamamen gerçekleştirmesi mümkün olmamıştır. Gorbaçov'un Perestroyka ve Glasnost, Yeltsin'in de sistem değişikliği ile iflas etmiş bir memleketi düzlüğe çıkarma gayretlerine rağmen, Sovyetlerin dağılmasına sebep olan liderler olarak anılmaları gerçeğini değiştirememiştir. Ne gariptir ki Yeltsin'i, Rusya'yı kargaşaya sürükleyen lider olarak tanımlayan aynı tarih, Vladimir Putin için ülkeyi kaostan çıkaran adam yaklaşımı sergilemektedir.

Bu çalışmada Rusya'yı Ukrayna'ya savaş açacak noktaya getiren sebepler ve Putin'i bu savaşa iten amiller irdelenecektir. Özellikle Putin öncesi dönemin kronolojik olarak ele alındığı, iktidara gelmesi ile izlediği yolun değerlendirildiği, Ukrayna ile tarihten kaynaklanan ayrıştırılmaz ilişkisinin incelendiği, Rusya'yı coğrafyada ayrı kılan jeopolitiğinin irdelendiği başlıklar dikey bir analize tabi tutulmaktadır.

Batıda savaşın tek müsebbibinin Putin olduğu savıyla ortaya konan anlayışa farklı bir perspektif imkânı sunmak hasebiyle çalışma yeni tartışmalara sebep olacağından alana katkı sunacağı konusunda ümitli olduğumuzda şüphe yoktur.

1. SOVYETLER BİRLİĞİ - PUTİN ÖNCESİ DÖNEM

Rusya hakkında önceden sahip olunan kanaat ile günümüz anlayışı arasında büyük bir farkın varlığından söz edilemez. Rusya eskiden olduğu gibi batı dünyasının güvenliği bakımından tehlike arz eden askeri bir devlet olarak algılanmaya gelmiştir. Dışarıdan gelecek tehditlerin varlığına karşı sürekli teyakkuzda bulunması ve coğrafi yapısı bir merkezi askeri devlet olmasını gerekli kılmıştır. Sık ormanlar saldırganlar için bir engel teşkil ederken, yerleşimi de zorlaştırmaktadır. Rusya günümüzde de nüfus yoğunluğu düşük olan aynı zamanda nüfus dağılımı da nispeten eşit olmayan bir ülkedir. Dolayısıyla şehirlerin yoğun nüfus sahibi olması kırsal kesimler arası taşımacılığın zorluklarını beraberinde getirmektedir (Heinrich, 1994: 15).

Rusya 19. yüzyılda dünyanın en gelişmiş ağır ve silah sanayi ülkelerinden biridir. Köylülerin bile mülkiyet haklarını 20. Asrın başlarında kazanmadan önce vergi yükünü paylaşmak zorunda kalan bir kesim oldukları vurgulanmalıdır. Bolşevik devrimi sonrası da bu tür uygulamalar devam ettirilmiştir. Stalin döneminin acımasız sanayileşme politikası zaten mevcut olan eşitsizliği daha da artırmıştır. Demokratik anlayışların tamamı

kurutulmuş, sosyalizmin modern yaklaşımı 60'lı yılların başında ancak Kruşçev'le gerçekleşmiştir. Bu dönemde oluşan baskın sınıf (Nomenklatur), Stalin dönemine kıyasla daha yüksek bir standart yakalamış olmasına rağmen Kruşçev, parti bürokrasisi ve askeriye tarafından 1964 yılında düşürülmüştür. Sınıflar arası iletişim konusunda mahir olan Brejnev baskın sınıfın temsilcisi olarak partinin başına geçmiştir. Kendisini farklı sınıfların arabulucusu gibi gören ve özellikle kendilerine güvenlik sözü vermesine rağmen Brejnev'in gerçekleştirdiği reformların baskın sınıfı tatmin etmemesi, KGB'nin de Batıdaki gelişmeler hakkında yeterli bilgi sahibi olan ve reformları gerçekleştirebilecek yegâne kurum olması, başkanlığını yapan Yuri Andropov'un bu makama getirilmesini sağlamıştır. Komünist Parti sekreteri Konstantin Çernenko'nun ölümü üzerine görev Stalin'den sonraki en genç sekreter Gorbaçov'a tevdi edilmiş, böylece Sovyetler Birliğinin en güçlü adamı konumuna gelmiştir. Gorbaçov devletin sıkıntılı geçmişiyle hesaplaşmayı göze almış ve Brejnev doktrininden ayrılmış, yıkımı durdurmak için de Perestroyka ve Glasnostu uygulamaya koymuştur (Ackerl, 2011: 121).

1983 yılında Sovyetler Birliği için "Kötülük Krallığı" tabirini kullanan ABD başkanı Ronald Reagan batının en güçlü adamı ve parti genel sekreteri Gorbaçov'la arasında zirve görüşmeleri (1985 Cenevre, 1986 Reykjavik) başlamıştır (Gorbatschow1, 1987: 262-265). 1987 yılı Aralık ayı birinin diğerinin ülkesinde (Washington) misafir edildiği ve heyecanın yaşandığı tarihtir. Altı ay sonra karşı ziyaret konuyu biraz daha heyecanlı hale getirmiş, silahsızlanma ve dünya barışı için önemli zamanların geldiğinin göstergesi birer işaret olarak algılanmıştır. Perestroyka ve Glasnost sayesinde dış politika konusundaki açılım ve dayanışmaya olan yaklaşım ortaya çıkmıştır. Zira dünyanın tamamının güvenliği söz konusudur. Bu tür bir araya gelmeler silahlanmanın yarıya indirilmesine sebep olsa ve ilişkilerin düzelmesini teşvik etse bile mutlaka devam etmelidir. Batıyla olan bu yakınlaşma Almanya konusunda biraz daha öne çıkmakta, Hitler Almanya'sının Sovyetleri işgali ve emsalsiz yok etme azmine rağmen karşılıklı suçlamalar ve tahammülsüzlük yerine barışın hâkimiyeti ve kalıcı barış için bir fırsat niteliği taşımaktadır (Gorbatschow, 1993: 267). Doğu-Batı çatışmasının yerini alacak ve dünya barışını tesis edecek nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya ulaşmak Sovyet halkı için öyle kabul edilecek bir kolaylıkta gerçekleşmemiştir.

Sovyetlerin dağılması sonrası dünyayı galip ve mağlup devletler kategorisinde görmek, batıda değişiklik istenmezken doğuda her şeyin değişmesini istemek, işlerin beklendiği gibi gitmediğini göstermektedir. Gorbaçov Berlin duvarının yıkılması sonrası birleşmiş bir Almanya ve Sovyetler arasındaki ilişkinin devamı konusunda kendisine sorulan soruya şu şekilde cevap vermiştir:

"Bazılarından ders çıkarmak zorunda olsak da işbirliği her zaman olmuştur. Almanya'da faşistler iktidara geldiklerinde vuku bulan hadiseleri ve hem Almanlar hem de Sovyet halkı için getirdiği neticeleri unutamayız. Şimdi ise karşılıklı güven üzerine inşa edilmiş bir yol tutup ilişkilerimizi de bir esasa oturtup, hem ikili çıkarlarımız hem de dünya barışı için atılan adımların gerek

iki halk gerekse iki devlet için kalıcı olması gereken bir kazanım olduğuna inanıyorum. Biz bunun böyle kalması için üzerimize düşen her şeyi yapacağız. Fakat burada unutulmaması gereken karşılıklı menfaatlerin büyük bir rol oynadığıdır. Görünüm iyidir. Federal Almanya'dan Almanların ve iş adamlarının ilgisinin büyüklüğünü görüyorum. Devletlerimiz ve halklarımız arasında entelektüeller, ilim adamları ve teknik imkânların birleştirilmesi iki ülke halkları için ancak avantaj getirecektir. Bu münasebetle çok iyimser olduğumu belirtmeliyim” (Krone-Schmalz, 2015:94)

Bu iyimserlik bakımından işlerin başta yolunda gittiği söylenmelidir. Rusya'nın uluslararası örgütlere entegrasyonu konusunda 1990 yılında AGİT zirvesinde “Yeni bir Avrupa için Paris Şartı” (Senghaas, 1996: 211) ABD, Kanada, Sovyetler Birliği ve 31 Avrupa ülkesi tarafından imzalanmış ve burada Avrupa'nın dağılması sonlanmış olarak dile getirilmiştir. Bu belge günümüze değin eski Çatışma-Alanının yerini yeni bir başlangıca bıraktığının göstergesidir. 1992'de IMF ve Dünya Bankasına kabul edilmiş, 1997 yılında AB ile Rusya arasında Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır (Jobst, 2022). 1998 yılında dâhil olduğu G7'ler G8 olarak adlandırılrsa da (2014 Martında Kırım sorunu dolayısıyla) Rusya diğer üyeler tarafından dışlanmıştır. Moskova böylece birçok batılı kulübe girme imkânı elde etmiş olsa da ilişkilerin aynı seviyede yürüdüğünü söylemek zordur.

Rusya bidayetinden sıkı bir gözetim altında tutulmuş ve gerek altyapı gerekse toplumsal yapılanma için kendisine verilen sürede bunu başarması beklenmiştir. Rus anlayışında bir dilenci veya genç ortak izlenimi hâkimken, batılı bakış açısıyla “uzatılan el”, “cömertlik” gibi kavramlar kullanılmıştır. 90'ların başında Sovyetlerin devamı olan Rusya'nın da yer aldığı yeni bir güvenlik mimarisi kaçırılmış, onun yerine batı kendini soğuk savaşın galibi gibi görüp Rus menfaatlerinin nazarı dikkate alınmadığı bir tavır takınmış ve bunu da devam ettirmiştir (Krone-Schmalz, 2015: 95).

Doğu-Batı ilişkisinin düğüm noktalarından önemli biri NATO'nun doğu genişlemesidir. Daha 1993 yılında ABD ajandasında yer bulan bu konu 1997 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan ile görüşmelerin başlaması 1999 Martında da üyelikleriyle sonuçlanmıştır. 2004 yılı Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya, 2009 yılında da nihayet Arnavutluk üyelikleri takip etmiştir (Marshall, 2018: 21).

NATO'ya başvurmak konusunda zorlanmamış ve özgür iradeleri neticesi üyelikleri gerçekleşmiş bu devletlerin kararlarını Moskova niçin kabullenmekte zorlanıyor gibi yaklaşımlara Rusya'da bütün kesimlerce, verilen sözün tutulmaması olarak bakılmıştır. Zira iki Almanya'nın birleşmesi söz konusu olduğunda Gorbaçov'un NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceği konusunda tarafların mutabık kaldıklarını, birleşme süreci için bunun çok önemli olduğunu ve fakat genişlemenin kendisi için de en büyük hayal kırıklıklarından birisi olduğunu ifadesi manidardır (Gorbatschow, 1993: 173; Schaake, 2004: 117). 1990 yılında dönemin dış işleri bakanı Eduard Şevardnadze birleşik Almanya'nın NATO üyeliğine

olumlu bakıp bakmadıkları sorusuna: “Hayır. Bunu kabul etmeyiz. Böyle bir şeyin iyi olacağını söyleyemeyiz” diye cevap vermiştir. Zira o dönemde NATO’nun doğudaki rakibi Varşova Paktı henüz dağılmamıştır. Birleşik Almanya’nın NATO üyeliği konusunda daha sonra iyi ilişkilerin bunu kabule vesile olduğu bir gerçektir. Bu konuda Almanya dış işleri bakanı Hans-Dietrich Genscher’in rolü de yadsınamaz (Şevardnadze, 1991: 245).

Oysa tarihin yeni gelişmeleri bu kadar erken getireceği gerçeği henüz tahmin edilmemiştir. Zira 31 Mart 1991 yılında Varşova Paktının askeri altyapısı lağvedilirken, 1 Temmuz itibarı ile pakt, 1991 yılı sonunda ise Sovyetler Birliği bile tarihten silinmiştir.

NATO’nun doğu genişlemesinin Rusya’nın hassasiyetlerinin gözetilmeden gerçekleştiği, 90’lı yılların ikinci yarısında kendini hissettirmektedir (Allım, 2020:85). ABD Polonya’ya büyük oranda silah satmış ve NATO üyesi olarak görmek istemiştir. Bunu da batılı kredilerle yapması, aynı dönemde kimi politikacıların batının Rusya’yı izole etmek istemediğini ifade etmelerine rağmen Amerika’nın bu bölgeleri batılı silah sistemleri ile donatmaya gayret etmesi ve üstüne ABD başkanının Polonya’yı ziyareti “NATO’nun ABD’ye sınırsız hükümlerini tesis konusunda hizmet” ettiği savını güçlendirmiştir. Kosova savaşında BM Güvenlik Konseyinin By-pas edilmesi ve batıda buna ses çıkarılmaması da Rusya için batının kendi kurallarına uymadığı konusunda farklı bir tecrübe olmuştur. Zira 1994 yılında oluşturulan “Barış için Ortaklık” antlaşmasının hiçbir hükmü kalmamıştır. Karar aşamasında kendisine danışılmadığı gibi, çıkarları da hiç nazarı dikkate alınmamıştır. Fakat her şeye rağmen Rusya’dan bu hakikati kabullenmesi beklenmiştir (Riemer, K. A., Nissel, H., Korkisch, F. W., 2005: 148). Polonya ve Çek Cumhuriyeti’ne konuşlandırılan füze savunma sisteminin İran’a karşı olduğunun Rusya tarafından kabul edilmesi beklenmiştir.

Perestroyka (Gorbatschow1, 1987), sadece baskın sınıfın ve KGB’nin aydın kesiminin değil, Gorbaçov’un halkın büyük çoğunluğunun ihtiyaçlarını görmesi neticesi durgunlaşan sistemi değiştirmek maksadıyla attığı adım olarak nitelendirilmelidir (Gorbatschow, 1987: 309). Bidayetinde Brejnev taraftarlarına karşı Gorbaçov’u destekleyen baskın sınıf, Perestroykanın başarısızlığı karşısında hemen aksi tavır takınmıştır. Mücadele bu dönemde parti elitleri içindeki iki grup (Serbest Pazar isteyenler ve demokrasi taraftarları) arasında gerçekleşmektedir. Gorbaçov tarafından göreve gelmesi teklif edilen ve daha sonra siyasi rakibi olacak olan Yeltsin ve yandaşlarının da evvelinde Perestroykanın ateşli savunucuları olduğu görülmektedir (Jelzin, 1990: 255).¹ Sistemin çökme emaresi gösterdiği andan itibaren ise parti yöneticilerinin ekonomi ve siyaset taraflarından birini tercih ettikleri ve bu hareketlerden birinde yer aldıkları görülmektedir. Parti varlıklarının paylaşımının da özellikle yerel ve merkezdeki baskın sınıf için bir sorun teşkil

¹ 90’lı yılların sonunda Almanya ziyareti münasebetiyle Gorbaçov’un Yeltsin’le ters düşmüş olmaları dolayısıyla davet edildiği konferansın iptal edilmiş olması artık aralarındaki ilişkinin geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir (Krone-Schmalz, 2015: 167).

ettiği belirmektedir. Yeltsin yerel elitlerin desteği sayesinde merkezin baskın sınıfına karşı iktidara gelmiştir. Bu da Gorbaçov ile Yeltsin arasındaki mücadelenin merkez ve yerel arasında bir kavgaya dönüştüğünü göstermektedir. Zamanla Yeltsin'in çevresinin de merkezîyetçi anlayışı içselleştirmesi, yerelin verdiği desteği kendisinden çekmesine sebep olmuştur. Mücadele artık “reform taraftarları” ve “reform karşıtları” arasında ve toplumsal hayatın her alanında göze çarpmaktadır (Heinrich, 1994: 19).

Başkan Yeltsin'le geçen 90'lı yıllar Rusya'daki insanlar için hem ekonomik hem de politik manada çileli yıllar olarak zihinlere kazınmıştır (Dox, 2008: 14). Ana sebepleri olarak ifade edilebilecek noktaların birincisi Oligarkların ortaya çıkışıdır. İnsanların varlık mücadelesine atılıp aylarca aylıklarını alamadıkları bir dönemde endüstrinin önemli kısımları şüphe götürecek şekilde özelleştirilmiş, bu da Yeltsin tarafından kabulün ötesinde teşvik bile edilmiştir. Kamu altyapısının yıkıldığı, rüşvetin ve suç ağlarının hayata yön verdiği görülmektedir. İkincisi, 1991 yılında Gorbaçov'un Perestroyka siyasetinde Yeltsin'in ihtilalcilere karşı tankın üzerinde verdiği resmin (Birand, 2005: 170) tam aksine, 1993 yılında Parlamento'yu vurmak üzere tankları gönderdiği ise hafızalardan silinmiş gibidir. 93 anayasası, bine yakın bireyin ölümüne sebep olan bu olayla önemli bir duraklama kaydetmiştir. Bunun sebebi de, Sovyetlerin dağılması sonrası oluşan Rusya'da başkan ve parlamento arasında yetki dağılımının nasıl olacağı konusu ve ekonomiden sorumlu bakanın Amerikalı danışmanlarla yön verdiği politikalarıdır. Onun reform politikaları tutulamayan enflasyonun da sebebi olarak gösterilmektedir. Parlamento destek vermeyip Yeltsin'in yetkilerini kaldırmaya yeltenince, parlamentonun feshi ve yeni seçimlere kararname ile yeltenmiştir. Tartışmalı olan kararlara rağmen olağanüstü halin uygulanması amaçlanmış, Ekim 1993 tarihinde yeni seçimler yapılmıştır. Silah üstünlüğü tartışmanın uzun sürmesini engellemiştir (Heinrich, 1994: 21). Batının paradoksal yaklaşımı kendini, Yeltsin 1993 yılı başında ülkeyi kararnamelerle yöneteceğini söylediğinde gerek ABD başkanı Bill Clinton gerekse Almanya Şansölyesi Helmut Kohl tarafından desteklenmiş olmasında göstermektedir. Yeltsin bu destek sayesinde güç kullanmak konusunda çekinmemiştir.² Böyle olunca Parlamento'ya sığınanlara karşı kuvvet kullanımına batıdan herhangi bir olumsuz yaklaşım sergilenmemiş, Yeltsin de kritik ve yaptırım korkusu olmadan istediği gibi hareket etmiştir. ABD dışişleri bakanı Christopher'in “Yeltsin düşecek olursa, yeniden yüzleşme zamanı gelir ve silahlara el atılır” sözü o günden bu yana toplumda yer eden bir yara gibi kanamaktadır. Netice itibarı ile anayasa kabul edilmiş ve başkan olağanüstü yetkilerle donatılmıştır. Üçüncü nokta gülünç faiz oranları, yüksek enflasyon, söz verilen kredilerin vakitlice ödenmemeleri, şiddetli tasarruf programları gibi ekonomik konularla ilgilidir. Rublenin % 25'e varan değer kaybı bardağı taşıran son damla olmuş, 1998 yılında beklendik olay gerçekleşmiştir. Rusya vatandaşları bir seferde bütün tasarruflarını kaybetmiş, Ruble, değeri olmayan bir para durumuna düşmüş, dolar ve diğer dövizler ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır

² Aynı şey Putin için de benzer reaksiyon getirir mi, üzerinde durulması gereken konulardandır.

(Krone-Schmalz, 2015: 75). İşte tam da bu durumda Yeltsin 1999 yılı sonunda yerine Wladimir Putin'i halef olarak göstermiş ve fakat kendisi ve ailesi ile alakalı hukuki takibatin yapılmayacağı sözünü de almadan edememiştir (Dox, 2008: 22).

2. PUTİN DÖNEMİNDE RUSYA VE BATININ ÇİFTE STANDARTI

Wladimir Putin, Yeltsin'in halefi olarak dünya kamuoyu tarafından tanınmaya başlandığında şahsı ile alakalı bilenen şey, onun "Rusya'nın başkanı" olmaktan ziyade bir "İstihbaratçı" olmasıdır. Kendisi için daha sonra dost da olacakları Alman şansölye Gerhard Schröder'in "kusursuz demokrat" yaklaşımı kimi medya mensuplarınca "kusursuz ajan, bugünkü başkan" gibi yakıştırmalara sebep olmuştur (Bierling, 2007: 81).

Viktor Timtschenko'nun 2003 yılında yayımladığı Putin-Biyografisi, o günün genç başkanının düşünce dünyası ile alakalı bilgiler sunmaktadır. 1991 Ağustosunun 19'unda Gorbaçov ve Perestroyka siyasetine karşı gerçekleştirilen darbe girişiminde KGB çalışanı Putin, 20 Ağustos günü işinden istifa etmiştir. 1998 yılında ise Putin yeniden Rus İstihbarat Teşkilatının şefi olarak görülmektedir. İstihbarat çalışanlarının siyasette kariyer imkânıyla alakalı farklı ülkelerde örnekler olduğuna göre, Putin açısından da bir engelin olmaması gerekir.

Yeltsin'in tavsiyesi üzerine başkan olan Putin ilk dış seyahatlerini Londra, Madrid, Roma ve Almanya'ya yapmıştır. "Bu günün bize yüklediği vazife, Rusya'nın ve AB'nin geleceğini Partner ve müttefik olarak gerçekleştirmek" yaklaşımı başlangıçtaki ilkesi olmuştur. Her ne kadar doksanlı yılların başında ilginç hadiseler yaşansa ve gerek toplum gerekse Kremlin nezdinde henüz netlik oluşmasa da dış politikadaki istikamet Avrupa-Atlantik devletleriyle bir bütünleşmeyi öngören ve Rusya'nın yeni başkanının da kabul ettiği yaklaşım olmuştur. Putin Vladivostok'tan Vancouver'e uzanan bir "ortak güvenlik bölgesi" ve çok kutuplu bir dünyadan bahsettiğinde kimseden bir reaksiyon gelmediğini gördüğünde ciddiye alındığını düşünmüş olmalıdır. 2007 Münih Güvenlik Konferansında "tek güç merkezi ve tek bir karar merkezini ihtiva edecek", "tek kutuplu bir dünya egemenliğinin kabul edilemeyeceğini ve mümkün olmadığını" dile getirmesi de sonraları ABD'ye karşı tavrını öne çıkarmaktadır (Löw, 2007: 243).

25 Eylül 2001 tarihi bir günü işaret etmektedir, zira Alman-Rus tarihinde ilk kez bir Rusya başkanı Alman Federal Meclisinde hem de Almanca konuşmaktadır. Güvenlik politikaları, konuşmasında önemli yer tutmaktadır. "Rusya dost bir Avrupa ülkesidir. Bir asır boyunca savaş felaketiyle karşı karşıya kalmış ülkemiz için kıtada kalıcı bir barış ana hedeftir." NATO ülkesi kimi devletlerden bile önce silahsızlanma antlaşmalarını sadece imzalamakla kalmamış, gerekli mercilerde onaylamıştır. Üzerinde durulması gereken noktalardan biri de iki tarafın da eski değerler üzerine kurulu bir sistemi devam ettirdiklerini, aslında ortaklıktan bahsettiklerini fakat gerçekte hala bir birbirlerine

güvenmediklerini ifade etmektedir. Eski savunma altyapısının terör ve bölgesel çatışmalar gibi yeni tehditlere maruz kaldığını, daha birkaç gün önce ikiz kulelerin vurulmasıyla binlerce insanın hayatını kaybettiğini dile getirmektedir. Mevcut mekanizmalarda işbirliği eksikliğini vurgulamak babında:

“Bugünlerde bizi hiç muhatap almadan kararlar verilmekte, akabinde de bizden bunları tasdik etmemiz beklenmekte, sonra NATO'ya sadakatten bahsedilmekte, hatta Rusya olmadan bu kararların gerçekleşmeyeceği dile getirilmektedir. Kendi kendimize bir soralım! Bu normal bir usul müdür, bu gerçek bir ortaklık mıdır?”

Şeklinde ifade ettikten sonra “biz de bütün bunlara katılıyoruz” sözleriyle kabulünü ortaya koymaktadır. Konuşmasında Rusya'da bu zaman diliminde sosyal politikaların bütçede ilk sırayı aldıklarını ve eğitim için ayrılan payın savunmaya ayrılan paydan daha fazla olduğunu dile getirmektedir. Artan petrol fiyatlarının atılan bu adımlarda payının olduğunu ve Rusya'nın böylece düzlüğe çıkıp borçlarını da ödediğini belirtmektedir (Putin, 2001).

90'lı yıllar Yeltsin'in özelleştirme politikaları neticesinde Oligarkların güç sahibi oldukları, devlet otoritesinin tamamen ortadan kaybolduğu bir durum ortaya koymaktadır. Putin bu sorunu onlarla bu oyunun kaidelerini yeniden konuşarak belirlemek istemiştir. 1996 yılında Yeltsin'in tekrar seçilmesi, bu sınıfla yaptığı görüşmede Kremlin'in onların işlerine karışmaması karşılığında onların da siyasete karışmayacaklarına söz vermeleri neticesinde gerçekleşmiştir (Bierling, 2007: 59). İçeride batı standartlarını yakalamak bakımından atılan yasama faaliyetleri ve Alman danışmanlarla gerçekleştirdikleri vergi reformu burada dile getirilmelidir. Altyapı, sağlık, eğitim ulusal projeler olarak açıklanmış ve devlet tarafından desteklenmiştir.

Yolsuzlukla mücadele bir müddet siyaset ve medyanın gündeminde kalmıştır. Bu konuda yurttaşların da katkılarını kazanmak bakımından Hristiyan değerleri bile dile getirilmiştir. Gümrük idaresinde karşılaşılan yolsuzlukla mücadele kapsamında 2006 yılında buranın idaresi tamamen değiştirilmiş ve doğrudan hükümete bağlanmıştır. Sivil toplumla alakalı attığı adımlar batılı yaklaşım sergileyenlerce hep aşağılanan bir şekilde ele alınmış, takdir edilmemiştir. 12 Haziran 2001 tarihinde bağımsızlığın onuncu yılında otuz sivil toplum kuruluşu Kremlin'e davet edilmiş, bir halk forumu oluşturulmak istenmiştir. İnsan hakları ve çevre gibi konuların dile getirilmediği kamuoyunda protestolara sebep olmuş, beş ay sonra ülke çapında Kremlin karşıtı kesimlerin de bulunduğu ve 3000 kişinin katıldığı geniş çaplı toplantıda özellikle Çeçenistan ve insan hakları gibi bütün konuların ele alındığı bir forum düzenlenmiştir. Rusya'da bile bu konunun ciddiyeti konusunda şüphelerin olduğu bir gerçektir. Buna rağmen sivil toplum ve Kremlin arasında bir ortak eylem gerçekleşmiş olması, her şeyin olduğu gibi devam etmesinden başka bir derdi olmayan yerleşik bürokrasiye bir ders mahiyeti taşımaktadır. Atılan adımlar o dönemde gerçekleşmiş olsa

idi, günümüz Rusya'sının farklı bir noktada olacağını dile getiren siyaset bilimciler olmuştur (Krone-Schmalz, 2015: 83).

Batı basınının Putin'in açıklamalarını değerlendirirken yaklaşımı her sözünün nerede ise olumsuz bir noktada anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. 2006 yılında halka seslenişinde ABD başkanı Roosevelt'i zikrederek Rusya zenginlerinin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiğini dile getirdiğinde, konuşması gelecek kamulaştırma politikalarına ve ekonomik alanda gidilecek sınırlandırmalara atfedilmiştir. Demografik yapının gelişmesinden ve aile destek programlarından dem vurduğunda, toplumun dayanıklılık kaybı korkusu dile getirilmiştir. Güçlü devlet kavramı Putin tarafından dile getirilecek olsa, demokrasiyi parçalamak anlaşılmalıdır.

Rusya'nın bu dönemde iftira, küçümseme, alay ve başkanının kendisine güvenilemeyecek bir ajan gibi telakki edilmesinin ötesinde desteğe ihtiyacı olduğu ise aşikârdır. Batının hoşuna gitmeyen her bir konu gündeme geldiğinde renkli devrimlerden bahsetmesi ve her an bir rejim değişikliğine gidebileceğine inanması ise jeopolitik yaklaşımlarını insan haklarının önüne koyduğunun en açık göstergesidir. Neticenin bidayetinden daha kötüye gittiği ise coğrafyanın içine düştüğü hale bakınca herkesin malumudur.

Günümüzde bazı şeylerin artık geri dönüş imkânı kalmamış gibi görünmektedir. Rus halkının gözünde batı toplumlarının çoğu güvenilirliklerini kaybetmiş durumdadır. İç politikada ise evveliyatında atılan adımlardan çok farklı bir noktaya gelinmiştir. Güven telkin eden işbirliği artık eskide kalmıştır. Rusya artık kavgadan çekinmeyen ve dışarıdan gelecek telkinlere de kulak tıkayan bir duruma gelmiştir. Kısıtlayıcı değişimin aksiyon yerine reaksiyon olarak ortaya çıkması ise iki tarafı da düşündürmesi gereken üzücü noktadır (Malek, 2008: 156).

Putin'in ilk iki dönemi için omuzladığı, dünyanın en büyük devletini temelden altyapı değişikliğine tabi tutup egemen eşit seviyesine getirme sorumluluk azmi doğru karşılık bulmadığından, üçüncü dönem adaylık meselesi gündeme gelmiştir. Dışarının devletle ilgili kolladığı zayıf nokta yaklaşımı, özgür düşünüp hareket edecek toplumun korkularla ve panikle meselelere yaklaşmasına sebep olmuş ve toplumu yeniden kapalı bir hale getirmiştir.

İki Almanya'nın birleşmesi gibi Rusya'nın da batıyla işbirliği konusunda zamanın olgunlaştığı dönemde Rusya kapılarını batıya doğru sonuna kadar açmıştır. 2005/6 yıllarında petrol ve gaz fiyatlarındaki artış dolayısıyla ekonomik olarak durumu daha iyi olmaya başladığında ve uluslararası alanda egemen eşit olarak kabulünü beklediğinde ne batı başkentlerinden ne de AB yönetiminden olumlu cevap almıştır. AB bu dönemde Rusya'dan ayrılan doğu Avrupa ülkelerinin üyeliklerini gerçekleştirmekle meşgulken, ABD'de de Rusya ile ortaklık stratejisi geliştirmek şöyle dursun kimi karşıt reaksiyonlara girişmiştir.

2008 yılında Dimitri Medvedev'in başkanlığı döneminde Avrupa güvenliği için yeniden bir antlaşma imkânı doğmuş, bunu başkan Medvedev Berlin'i ziyaretinde takdim etmiştir. Bu yaklaşım ne danışma ne de müzakere

mahiyetinde ele alınmış, aksine tamamen yok sayılmıştır. Akabinde Gürcistan ve Rusya arasında meydana gelen çatışmalar, dünyayı saran finans krizi üst üste gelmiş ve Rusya'nın işbirliği tekliflerine de artık yer kalmamıştır.

Putin üçüncü kez başkan seçilip Kremlin'e yerleşince, Avro-Atlantik'ten Avrasya tarafına yönelmesi daha tutarlı bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Batının sürekli reddiyesi ve Rusya menfaatlerinin yok sayılması kendilerince şu şekilde ifade edilmektedir: NATO 90'lı yılların sonunda, Rusya'nın Güvenlik Konseyinde karşı çıkmasına rağmen Yugoslavya/Sırbistan'ı bombalamıştır. 2003 yılında ABD ve Büyük Britanya sahte delillere rağmen Irak'a bir askeri harekât gerçekleştirmiştir (Löw, 2007:221). 2011 yılında batı, Libya halkını korumak maksatlı, Kaddafi'yi düşürmek için bir BM kararını istismar etmiştir. Suriye'de şüpheli isyancı grupları Esad rejimini sonlandırmak için desteklemiş ve "demokratikleşme" adı altında "rejim değişikliği" yapılan hangi ülke varsa orada Rusya'nın eski antlaşmalar gereği esamisi bile okunmamış, özellikle gelişmiş batı ülkeleri ve en önde de ABD kendileri açısından en kazançlı antlaşmaları yapmıştır.

Bütün bu arka plan ve Ukrayna konusunda batının aldığı tavır neticesinde, Perestroyka döneminin sevilen ve hayran kalınan "dost" Rusya'sının, kendisine güvenilmeyecek "düşman" veya en azından "rakip" kabul edilen noktaya gelmiş olması, pekte hayret edilecek bir şey olmasa gerektir. Tarih bir kez daha tekerrür etmektedir.

9 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırısı Rusya ve ABD arasında teröre karşı işbirliğini öne çıkarmış, Rusya Amerikan ve batılı askeri varlığın Afganistan ve etrafındaki ülkelerde (kapısının önünde) konuşlanmasını kabul etmiştir (Adam, 2002: 205). 2001 Aralık ayında ABD 1972 yılında imzalanmış olan Anti Balistik Füze antlaşmasından tek taraflı olarak çıktığını ifade etmiş, Rusya da kendi çıkarları söz konusu olduğu zaman batının uluslararası antlaşmalar konusundaki tavrını yeniden müşahede etmiştir. Bunun Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne konuşlandırılan füze savunma sistemi ile uyuşması söz konusu değildir.

2003 yılında ABD, varlığı hala ispatlanamamış nükleer silahları imha bahanesiyle Irak'ı işgal edip Saddam Hüseyin'i düşürmek istediğinde de uluslararası hukuk tamamen ayaklar altına alınırken savaş meşru gösterilmeye çalışılmıştır (Riemer, K. A., Nissel, H., Korkisch, F. W., 2005: 151). Rusya'nın Ukrayna politikaları eleştiriye tabi tutulunca aynı tavrı görmek nerede ise mümkün olmamaktadır. Hukukun dokunulmazlığı demek ki, batılı bir devlet tarafından çiğnendiğinde söz konusu olmaktadır.

Başkan George W. Bush döneminde Rusya konusunda takınılan tavır pek öyle kabul edilir cinsten değildir. İhtilaflar söz konusu olduğunda saldırgan ve baş belası muamelesine tabi tutulmuştur. 2008 Gürcistan savaşında en keskin şekliyle bunu görmek mümkündür. Güney Osetya sivil halkına ve orada bulunan Rus barış birliklerine karşı girişilen saldırıya karşı Rusya cevap vermiş ve savaşa girişmiştir. Siyaset ve medya Gürcistan yerine

Rusya'yı cezalandırma yolunu seçmiştir.³ Mihail Saakaşvili medyada söz söyleme imkânı bulmuş, Rusya için eleştiri sebebi olan konular bu dönemde Gürcistan için bile dile getirilmemiştir. Kosova için batı dünyası tarafından ön görülen kendi kaderini tayin meselesi Güney Osetya söz konusu olunca göz ardı edilmekten çekinilmemiştir. Oysa hem kendi halkı hem de Rus barış gücünü korumak maksatlı bu adımı uluslararası hukuka uygun düşmektedir. İsrail'in Filistinlilere karşı bu tür bir girişimi kabul görürken, Rusya için affedilmez bir cürüm olmaktadır.

Sovyetlerin dağılmasından sonra ABD'nin Gürcistan'a attığı önem artmıştır. Orta Asya'da etki sahibi olabilmek için Gürcistan'ın stratejik önemini gizleme ihtiyacı da hissetmemiştir. Zira 18 milyon dolar seviyesinde olan askeri yardımını 900 milyon dolara çıkarması ve 2008 yılında Gürcistan'da 150 kadar askeri danışman buldurması bunun açık göstergesidir. Buna paralel NATO devletleri Gürcistan ve Ukrayna'nın üyelikleri ile de yakından ilgilenmişlerdir. Bükreş zirvesinde (3 Nisan 2008) nerede ise gerçekleşmek üzere olan bu işe Almanya şansölyesi mani olmuş olsa da ikisi için de üyelik yolu kapanmamıştır. ABD NATO sözcüsünün yıllar öncesinde dile getirdiği "Rusya'yı kırılma noktasına kadar kızdıracacağız" sözü ve Bush'un kullandığı dil Saakaşvili'ye cesaret veren hususlardır (Krone-Schmalz, 2015: 111).

Batıya tam da adapte olmuş derken 2012 yılında Suriye meselesinde BM Güvenlik Konseyinde iç savaş yüzünden müdahale tartışılırken Rusya'nın veto kararı yeniden "Kötülük Krallığı'na" geri dönüş olarak algılanmıştır. Hatta dönemin Türk dışişleri bakanı 2012 Münih Güvenlik Konferansında BM Güvenlik Konseyinde soğuk savaş dönemine yeniden dönüldüğünü, aslında Rusya'nın vetosunun Suriye'den ziyade Batı'ya yönelik olduğunu ifade etmiştir.

Aşağıdaki sorular bizi farklı bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğu konusunda düşündürmektedir. Son yirmi beş senede Rusya'yı batıya karşı takındığı bu sınırsız güvenden alıkoyan şey nedir? NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, Rusya'nın NATO'nun güvenlik politikalarına katılımının önlenmesi ve uluslararası sorunlarda masadan uzaklaştırılması mı? Ukrayna'da o dönemde ABD, AB yanlıları ve Rusya taraftarları arasında bir güç mücadelesinin varlığı inkâr edilemez. Kafkasya ve Orta Asya'da ABD'li askeri danışmanlar cirit atmaktadır. Petrol etrafındaki mücadele sürmekte, ABD uygun gördüğü her yere silahlı müdahale konusunda kendini yetkili görmektedir. Böyle olunca Kuzey Afrika ve Arap coğrafyasında vuku bulan bütün bu hızlı değişime kayıtsız kalmasını Rusya'dan beklemek doğru mudur? Zira Libya konusu daha uzak değilken, meselelerin baskı ve güç kullanma yerine müzakerelerle çözümlenmesini istemek ne kadar yanlıştır? Suriye'de konunun Esad ile görüşülerek çözüme kavuşturulması Rusya ile müzakere edilmiş midir? Geçen zaman zarfında Libya, Mısır gibi ülkelerin halini düşünen kalmış mıdır? Dünyanın başka yerlerinde halkına zulmeden

³ Kuzey ve Güney Osetya'nın bölünmesi Stalin'in keyfi kararı neticesi gerçekleşmiştir. Kuzey kesimi Rusya'da kalırken, güney kesimini kendi memleketi Gürcistan'a hediye etmiştir.

idarecilerle alakalı müdahale kararını kim hangi kısıtlara göre vermektedir? Yoksa karar sadece çıkarların söz konusu olduğu bölgeler için mi geçerlidir? (Schaake, 2004: 198).

Demir Perdenin yıkılışının üzerinden çeyrek asırdan fazla bir zaman geçmiştir. Karşılıklı merak zamanları geçmiş, güven ve emniyet ortamı kendini hayal kırıklığı ve ihtiyata bırakmıştır. Geride kalan, Rus halkının barışa olan hasretidir. Zira 2014 yılında yapılan bir halk oylamasında halkın % 75'i Rus askerlerinin Ukrayna'ya girişine karşı çıkmıştır. Aynı zamanda % 86'lık bir kesimin Putin'in politikalarını desteklediğini açıklamış olması batılı bakış açısıyla ancak bir çelişki gibi gözükmektedir.

3. UKRAYNA – RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİSİ

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Ukrayna 1991 Aralık ayında bağımsızlığını ilan etti. Refah toplumu görüntüsü veren batı ve asırları aşkın birlikteliği ve barındırdığı Rus azınlığı da nazarı dikkate alarak doğuya yani Rusya'ya mı yönelmeliydi? Veya ikisinin arasında bir seçim yapmak zorunda mıydı? Tarihi ve jeostratejik yapısı münasebetiyle bu seçimi yapmak durumunda kalmasa da doğu ve batı arasında bir köprü rolü üstlenebilse belki de bölge barışı için atılabilecek en hayırlı sonuca ulaşılmış, Ukrayna da seçim zorunluluğundan kurtulmuş olacaktı (Kaçmaz, 2020: 160).

Yaşanan sorunla alakalı söylenmesi gereken şey haddizatında Ukrayna'nın varlığı konusundaki yaklaşımdır. Zira ülke içinde bile henüz bu konuda bir birlikten söz etmek mümkün değildir. Başkent Kiev Rus imparatorluğunun ortaya çıkışıyla birebir irtibatlı durumdadır. 882 yılında ilk Kiev Rus'u ortaya çıkmıştır (Sethe, 1968). Yüzyıllar boyunca sınırdaşı olan devletlerarasında bugünkü Ukrayna'nın gidip geldiğini görmek mümkündür. Polonya'nın bölünmesinden itibaren (1772-1795) Katoliklerin ağırlıklı oldukları batı bölgesi Avusturya-Macaristan imparatorluğuna, kalan Ortodoks bölüm ise Rus çarlığına aittir. Buna 18. Asırda Kırım'ı da eklemek gerekir, zira burası da Ukrayna'nın güneyini teşkil etmektedir.

Ukraynalıların kendilerini müstakil bir etnik grup olarak tanımlamaları konusu tartışmalı olmakla birlikte 16. Asra kadar bunu götürmek mümkündür. Günümüz Ukrayna topraklarında sadece Ukraynalılar değil, coğrafi konumu dolayısıyla Ruslar, Polonyalılar, Almanlar, Romanyalılar, Çekler veya Yahudiler ve Müslümanlar gibi farklı etnik ve dini azınlıkların yerleşik olduğunu söylemek gerekir (Al ve Özdil, 2017:155).

Birinci Dünya Harbi sonrası gerçekleşen Ekim Devrimi ve Avusturya-Macaristan imparatorluğunun dağılmasıyla Habsburg topraklarında kısa bir dönem de olsa Batı Ukrayna Halk Cumhuriyetinin ve rekabet mahiyetinde Rus İmparatorluğu tarafında da Ukrayna Halk Cumhuriyetinin kurulduğu görülmektedir. Sovyetlerin ortaya çıkışı sırasında ikisi de Polonya, Romanya ve Çekoslovakya tarafından baskıya maruz kalmışlardır. Polonya-Rus savaşında Polonya kuvvetleri kimi zaman Kiev'e kadar gelmiş olmalarına rağmen batı Ukrayna ile yetinmek durumunda kalmışlardır. Günümüz Ukrayna'sının büyük bir bölümü 1922 Aralık ayında Sovyet Cumhuriyetine

katılmış, Stalin'in kolektivizasyon çalışmaları ve açlık yüzünden yirmili yılların (1921-1923) ve otuzlu yılların (1932-1933) başında milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. 1939 yılında Hitler ve Stalin Polonya'yı aralarında paylaştıklarında batı Ukrayna da Sovyetler Birliği'ne katılmıştır.

İkinci Dünya Savaşında Ukrayna'nın büyük bölümü Almanya idaresi altına girmiş, iki milyon insan da zorunlu olarak imparatorluk topraklarına götürülmüştür. Bu dönem toplu ölümlerin yaşandığı bir dönemi işaret etmektedir. Ukrayna'nın bir bölümünün Hitlerle işbirliği yapması, diğer kesimin de Kızıl Ordu tarafında savaşa iştiraki bu dramın yaşanma sebeplerindendir. İkinci Dünya Savaşı sonrası galip ve mağlup devletlerarasında toprak paylaşımı gerçekleşince sadece batı Ukrayna değil Çek ve Romanya topraklarının bir kısmı da Birliğe katılmıştır. Nihayet 1954 yılında Kırım da halka sormadan ve hukuki herhangi bir işlem yapılmadan Sovyetlerin iç idari işleyişi sayesinde Ukrayna'ya verilmiştir. Sovyetler Birliği'nin bir iç meselesi olmak hasebiyle o dönemde bu durum politik olarak pek de anlam ifade etmemiş ve Rus halkı tarafından da asla kabul edilmemiştir (Heinrich, 1994: 178; Marshall, 2018: 31).

Yüzyıllara dayanan Ukrayna Rusya birlikteliği böylece daha da artmış, Sovyetler Birliği çatısı altında oluşan karşılıklı ekonomik bağımlılık da anlaşmazlık için sebep sayılmamıştır. Sovyetlerin dağılması sonucu bağımsızlığını ilan eden Ukrayna ile bu durum ilk kez değişme göstermiştir. Bugün kendisinden bahsedilen Ukrayna 1991 sonrası karşılaştığımız Ukrayna'dır. Bağımsızlık, beklenen kalkınma yerine ağır ekonomik sorunlara sebep olmuş ve bu yüzden yüzbinlerce insan özellikle batıya ve Rusya'ya göç etmek durumunda kalmıştır. Zira Rusya'nın diğer Cumhuriyetleri ile kıyaslandığında Rusya ve Ukrayna arasında ailevi bağların çok daha ileri olduğu görülmektedir. Ne de olsa Ukrayna nüfusunun yüze 22'si etnik olarak Rus kökenlidir. Doğu ve Güneyde bu oran çok daha yüksektir. Hatta Kırım'ın yüzde 60'ı Rus'tur. Rusça sadece bu bölgelerde değil, bütün ülkede hâkim olan dildir. Halen Ukraynalıların tercih ettikleri dil Rusçadır (Heinrich, 1994: 178). Bu da meselenin zannedilenden daha karmaşık olduğunun göstergesidir.

Leonid Kravçuk bağımsız Ukrayna'nın ilk cumhurbaşkanı olarak ülkesinde yaşayan Ruslara başlangıçta barışçıl bir yaklaşım sergilemiştir. Sivastopol ve Kırım'la ilgili olarak ise bidayetinden Karadeniz filosu ve üs dolayısıyla çatışma kendini göstermiştir. 1992 yılında Kırım bağımsızlığını ilan etmiş fakat kendisine Ukrayna içinde özerk cumhuriyet yapısı sunan bir yaklaşımla bu sorun nispeten çözüme kavuşturulmuştur (Jobst, 2022). Rusya'ya bağlanmak için düşünülen halkoylamasından da vazgeçilmiştir. 1994 Kırım parlamento seçimlerinde ayrılıkçıların çoğunluğu ele geçirmeleri tartışmaları yeniden alevlendirmiş, merkezi yönetim de Kırım'ın özerkliğini yeniden kaldırmıştır. 1995 yılında tekrar otonomi imkânı sunulmuş ve fakat Kırımdaki güçlerin Kiev'den ayrılmaya ta baştan ne kadar istekli olduklarını göstermiştir.

Yeni Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma serbest Pazar ekonomisi ağırlıklı bir program tercih etmiş ve fakat parlamentoda başarısız olmuştur. İç politika, demokratikleşme yaklaşımı ve hukuk devleti anlayışı bakımından hep tartışılmalı olan Kuçma dış politikada iki taraflı bir yol takip etmiş, 1994 yılında AB ile geçici ortaklık ve işbirliği antlaşmasını imzalarken Rusya ile de 1995 yılında özel bir ticari antlaşmaya imza atmıştır. 1995 yılında Avrupa Konseyi üyesi olan Ukrayna 1997'de Rusya ile dostluk antlaşması imzalamıştır. AB'ye üyelik stratejik hedef olarak belirlenmesine rağmen bunun Rusya ile olan ilişkilere hâle getirmeyeceğini de vurgulamıştır (Jobst, 2022; Krone-Schmalz, 2015: 122).

Anayasa gereği iki dönemden fazla seçilemeyen Kuçma'dan sonra iki aday söz konusu olmuştur. Biri Viktor Yanukoviç diğeri de Viktor Yuşçenko. "Turuncu devrim" zamanına denk gelen seçimleri küçük bir farkla Yanukoviç'in kazandığı açıklanınca Meydan'da başlayan protestolar sonucu seçimlerde hile olduğu düşüncesiyle tekrarlanan ara seçimde bu kez Yuşçenko Yargıtay tarafından seçimin galibi olarak ilan edilmiştir (Jobst, 2022). Bu da ülkenin yeniden bölünmesi manasına gelmektedir, zira hem güney hem de doğuda çoğunluk Yanukoviç için oy kullanmıştır. Turuncu devrime daha önceki devrimlerde olduğu gibi batının müdahil olduğu kanaati (Malek, 2008: 112), insanların aldatıldığı hissine kapılmalarına sebep olmuştur.

Yuşçenko dönemi, dış politikada tam bir U dönüşünü beraberinde getirmiştir. Kuçma'nın köprü rolü yerine Rusya'ya sırt dönüp batıya yönelmiştir. Daha seçim öncesi batının umudu olmuş ve Rusya'nın Avrasya ekonomik birliği düşüncesini ret edeceğine söz vermiştir.⁴ Sadece AB tarafına yönelmiş, NATO'ya katılmayı da kendine hedef olarak belirlemiştir. O dönem yapılan araştırmalar halkın üçte birinin bile NATO'ya girmeyi istemediklerini göstermektedir (Jobst, 2022). Bu da ülke içinde batıya yanaşmak isteyenler ve Rusya yanlısı tavır takınanlar bakımından meselenin henüz çözülmediğini göstermektedir. Yuşçenko'nun havayı yumuşatmak yerine Rusçayı geri plana itmesi, eğitimi de Ukraynalı hale getirecek adımlar atması ortamı daha da germiştir.

Yuşçenko dönemi Rusya ile Ukrayna ilişkisinin en soğuk zamanıdır. Gürcistan savaşı sırasında Kırım'da Sivastopol'daki üssü, böylece Rus deniz filosunu bloke etmek ve 2017 yılında sona erecek olan Sivastopol iltizam mukavelesini uzatmamakla tehdit etmiştir. Üstüne NATO'ya giriş çabalarını da artırmış ve fakat Angela Merkel'in bu konuda aksi yönde girişimleri dolayısıyla netice alamamıştır (Krone-Schmalz, 2015: 125). Bütün bunlar Rusya'nın hayati önemi haiz jeostratejik çıkarlarına dokunulması demektir. Oysaki Rusya Ukrayna'nın batı açılımını Kuçma döneminde kabul etmiş, doğruya doğru tamamen kapanma söz konusu olunca rahatsız olduğunu göstermiştir.

⁴ 1994 yılında Nur Sultan Nazarbayev tarafından dile getirilen ve 2000 yılında Kazakistan, Rusya, Belarus, Kırgızistan ve Tacikistan'ın bir araya geldikleri, Ukrayna, Ermenistan ve Moldova'nın da gözlemci olarak katıldıkları bir ekonomik birliktir.

Rusya Yuşçenko'nun bu yaklaşımına kayıtsız kalmamış, batı ve doğu arasında kararını izhar edince, 2005 yılında Ukrayna'ya gönderdiği gaz için dünya pazarı fiyatlarını talep edeceğini açıklamıştır (Jobst, 2022). Uzayan pazarlıklar ve çözüme kavuşmamış gaz kesintileri söz konusu olmuştur. Ukrayna üzerinden 2008/09 yıllarında Avrupa'ya da gaz gitmemeye başlayınca tartışma tırmanmıştır.⁵ Sovyetler Birliği döneminde sübvans edilen birçok kalem, dağılma sonrası müstakil devletler ortaya çıkınca konu sorun teşkil etmeye başlamıştır. Aynı yıllarda bütün dünyayı sarsan finans krizi de nazarı dikkate alındığında devletin içine düştüğü durum gözden kaçmamaktadır.

Batı Ukrayna'da da siyaset beklentilere cevap vermeyince 2010 yılında yapılan seçimleri Yanukoviç kazanarak ilk konuşmasında Kuçma'nın dış politikasına dönüşü vurgulamış, "Doğu ve Batı arasında köprü" vazifesi görececek bir Ukrayna'dan dem vurmuş, Yuşçenko'nun NATO'ya üyelik çalışmalarını da reddetmiştir. Tek taraflı bir siyaset izlemekten kaçınan Yanukoviç Rus gazına olan bağımlılıktan kurtulmanın yollarını aramış, ülke sınırlarındaki kaya gazı rezervleri bu arada ele alınmıştır. Daha 2010 yılında bu nedenle Exxon Mobil ve Shell'e, 2012 yılında da Chevron şirketlerine lisanslar verilmiştir (Krone-Schmalz: 131).

2008 yılında AB ile başlayan ortaklık ve serbest ticaret antlaşması bu dönemde de sürdürülmüş, 2011'de Kiev'de imzalanması beklenirken, AB'nin öne sürdüğü şartların yerine getirilmemiş olması dolayısıyla gerçekleşmemiştir. Bu Yanukoviç'i Rusya'ya yakınlaşmaya itmiş, 2010 yılında Sivastopol'daki üssün mukavelesini 2042 yılına kadar uzatmıştır. Bu da gaz ücretlerinde Rusya'nın indirimine gitmesine sebep olmuştur (Jobst, 2022). Bu dönemde Avrasya Gümrük Birliğine üye olmasa da 2013 yılında gözlemci statüsü kazanmıştır. Bu tür girişimlerin batıda Putin'in Sovyetler Birliğini yeniden canlandırmak istemesi olarak değerlendirildiğini de vurgulamak gerekir.

Ukrayna halkının doğu ve batı arasında tercihi öyle kolay sonuçlanacak bir durum arz etmemesine rağmen, dışarının bu konuda karar vermek hususunda baskısı Ukrayna'yı bir ikileme sokmuştur. Daha o dönemlerde AB Komisyon başkanlığı yapan Barroso'nun Ukrayna'nın Avrasya Gümrük Birliği üyeliği ile AB ortaklık antlaşmasının bağdaşmadığını ifade etmesi 2013 yılı için düşünülen AB ortaklık antlaşmasının imzalanmasına gidilen yoldaki zorluğu işaret etmektedir. Batıdan yapılan açıklamalar ve ülkenin ekonomik olarak içinde bulunduğu sorunlara çözümden ziyade sadece retorikle yaklaşılması Yanukoviç'in AB ile düşünülen antlaşmayı imzalamaması ile sonuçlanmıştır (Krone-Schmalz, 2015: 134).

Yanukoviç'in bu tavrı AB yanlıları tarafından Meydan'a taşınmış ve protestolar siyasi bir krize yeniden kapı aralamıştır. Rusça konuşulan bölgeler,

⁵ Dönemin Rusya başkanı Dmitri Medwedew Ukrayna'nın borçlarını ödemesini istemiş, talep edilen altında bir meblağ ödenince 1 Ocak 2009 tarihinde Gazprom vanaları kapatmış, bunda da Türkiye, Bulgaristan gibi ülkeler etkilenmiştir. 7 Ocak 2009 tarihinde batılı devletler de etkilenince görüşmelere geçilme kararı alınmıştır.

özellikle Kırım, Donbass ve Odessa Meydan devrimine karşı tavırlarını gizlememiştir (Özel Özca, 2019: 381). Rusya'nın bu kesimlerle ilgili tavrı ise Ukrayna halkı içinde NATO'ya olan meyli artırmıştır. Kırım'da gerçekleşen referandum sonucu halkın Rusya'ya bağlanmayı istemesi ve Rusya'nın Kırım'ı ilhaki dünya kamuoyunda endişeye sebep olurken ABD ve AB ülkelerinin yaptırım kararları yanında G8 üyeliğinin de askıya alınmasını beraberinde getirmiştir (Ünalmiş ve Oğuz, 2019: 6; Krone-Schmalz, 2015: 134).

Meydan olayları sonrası yapılan seçimlerde Petro Poroşenko Ukrayna'nın yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. Siyasetini Batı yönünde belirginleştiren Poroşenko AB üyelik sürecinin yanında vizesiz rejimin uygulanmasını da öngörmüş, uygulama 2017 Haziran'ından itibaren yürürlüğe girmiştir. Rusya ile ilişkiler Batıya göre daha soğuk yürütülmüştür. Zira Aralık 2018 yılında parlamento tarafından onaylanan "Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasındaki Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'nın Sonlandırılması" yasası ve bunun gibi Rusya'ya karşı yaptırımlar öngören yasaları imzalayarak bunu alenen göstermiştir. Poroşenko Mayıs 2015 tarihinde imzaladığı bir yasa ile Sovyet döneminin propagandasını ve sembollerini yasaklarken, yerleşim yerleri ve sokaklara verilen Rusça isimlerin de yeniden adlandırılmasını sağlamıştır. Okullarda, üniversitelerde azınlık dillerinin kullanılması, eğitim yasası (Temmuz 2019) ile kısıtlanmış, Ukrayna dilinin resmi dil olduğuyla ilgili yasa da yürürlüğe girmiştir. Resmi dil bundan böyle Ukraynacadır, herkes ve her kesim bu dili kullanmak zorundadır. Poroşenko'nun siyaseti ekonomide karşılığını bulmadığı için Ukraynalılar hayal kırıklığına uğramış ve protestolara başlamıştır. 2019 Ukrayna seçimlerinde halk Volodimir Zelenski'yi iktidara getirerek Poroşenko siyasetine faturayı kesmiştir (Memiş, 2019).

Yeni Cumhurbaşkanı Zelenski Rusya ile diyalogu tekrardan başlatmış ve ülkelerinin tutuklu vatandaşlarının değişiminde ilerleme kaydetmişlerdir. Rusya siyasetinde Minsk sürecine atıfta bulunan Zelenski görüşmeleri Normand dörtlüsünün sürdürmesi gerektiğini de vurgulamıştır (Köroğlu, N.Ö. ve Satymova, S., 2021: 531).

4. RUS JEOPOLİTİĞİ

Jeopolitik, Rus tarihi içinde uzun müddet mahkûm rolüne bürünmüş bir kavram olarak kabul edilmiştir. Büyük Sovyet Ansiklopedisi birinci basımı (1929) için Macar komünist haritacı Alexander Rado "jeopolitik" kavramını: "Siyasi fenomenlerin coğrafi koşulluluk doktrini" olarak açıklamış, nispeten nesnel olan bu tanımın yerini 1971 yılında yapılan altıncı baskıda: "emperyalist devletlerin saldırgan politikalarının propagandasını haklı çıkarmak için fiziki ve ekonomik coğrafyaya ilişkin çarpık verileri kullanan burjuva, gerici anlayış" tanımı almıştır (Malek, 2008: 103).

1976 yılında yayımlanan Sovyet Askeri Ansiklopedisinde Jeopolitik, kavram olarak yer almazken, 1984 yılı basımında jeopolitik savaş

teorilerinden dem vurulmuş, Hitler Almanya'sı, ABD ve İsrail jeopolitik terimini kullanan devletler olarak zikredilmiştir (Malek, 2008: 104).

Sovyetler sonrası dönemde jeopolitik tartışma konusu olmuş, kimilerince Sovyet döneminde, hatta Stalin de bile kullanıldığı ifade edilmiştir. 2005 yılında Putin parlamentonun iki kanadı önünde yaptığı konuşmada SSCB'nin dağılımını "20. Asrın en büyük jeopolitik felaketi" olarak dile getirdiğinde, ülke insanın büyük bir kesiminin ve hatta politik elitlerin gönlünden geçene tercüman olduğu şüphe götürmeyecek bir açıklık göstermiştir. Jeopolitik, günümüzde Rusya dış politikası, askeri ve güvenlik politikalarında resmi ve merkezi bir rol oynamaktadır (Malek, 2008: 107). Ortodoks kilisesinin de Putin'in dış politikasını desteklerken jeopolitik ile ilgilendiğini belirtmek gerekir.

Rusya 17 milyon kilometrekareyi aşan toprağı, dokuz zaman dilimini kapsayan genişliği ile dünyanın en büyük ülkesidir. Ormanları, gölleri ve nehirleri, bozkırları ve dağları da bu büyüklüğe uygun olarak zihin dünyamızda yer edinmiştir. Uralların batısında Rusya'nın Avrupa kısmı, doğusunda ise Bering Boğazına ve Pasifiğe uzanan Sibirya bulunmaktadır. 21. YY da bile demiryolu ile iki ucu arasındaki seyahatin altı gün sürdüğü nazarı dikkate alınır, Rusya idarecilerinin bu uzaklıkları, üretecekleri siyaset için mutlaka değerlendirmeleri gerektiği kaçınılmaz bir gerçeklik olarak gözükmektedir. Yüzyıllardır bütün bu istikametleri gözledikleri halde, asıl bakışı batı istikametine yoğunlaştırdıklarını da ifade etmek gerekir (Marshall, 2018: 18).

Halford Mackinder coğrafya ile dış politika arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylemektedir. Avrasya için üç önemli savı ileri sürmektedir. Doğu Avrupa'ya hâkimiyetin Avrasya'ya (Hearthland-Ana kara) hâkim olmayı, orada söz sahibi olmanın da dünya hâkimiyetini beraberinde getireceğini dile getirmektedir. Doğu Avrupa'nın kenar (Rimland) olarak değerlendirilip ABD'nin hâkimiyetinde olduğu da nazarı dikkate alındığında, Rusya'nın Ukrayna konusundaki hassasiyeti daha da açık hale gelmektedir. Zira artık konu sadece bölge hâkimiyeti değil, dünyadaki hükümranlığını ilgilendirmektedir. Bu konuda da Rusya'nın ödün vermesi pek kolay olmayacaktır (Riemer, K. A., Nissel, H., Korkisch, F. W., 2005: 127).

Rusya'nın jeopolitikle uğraşma şekli, hayati öneme sahip etki ve ilgi alanları, tampon bölgeler, yeraltı zenginlikleri konusunda rekabetin olduğu ve transport koridorları gibi yerlerde kendini göstermektedir. Dünyada kaybetmekten korktuğu etki ve batının Rusya'nın kötülüğünü isteyen, etki alanını daraltan tavrına karşı ortaya koyduğu katı yaklaşım da batı yanlısı veya tarafsız bir jeopolitiğin olmayacağı yönünde hareketine sebep olmaktadır. Mevcut Rus jeopolitiğinin arka planda ana sebebi ise ne batıya ne de doğuya yönelik olan, *Rus tarzının* tercih edilmesidir (Malek, 2008: 114).

Bir paradigma değişimi yaşanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD'yi jeopolitik kavramları SSCB'ye karşı kullanmakla ilzam eden Rusya, şimdi aynı argümanı ABD'ye karşı kullanmaktadır. Rusya'nın güncel jeopolitik anlayışı 90'lı yılların ürünü olmasına rağmen, Putin'in hızlı

yükselişi için önemli bir sebep teşkil etmiştir. Rusya'nın jeopolitiği "ulus çıkarların en katı şekilde temsili" olarak belirmektedir. Batı yerine Avrasya odaklı politikaların geliştirilmesi de bunun neticesi gibi görünmektedir (Malek, 2008: 156).

5. RUSYA'YI SAVAŞA SÜRÜKLEYEN ETMENLER

Soğuk Savaş sonrası Rus insanının hayatını tamamen değiştiren basamakların farklı bir bakış açısıyla ele alınması gerekir. Bu konuda Krone-Schmalz (2015) geçirdikleri üç reformu ele alırken aslında bunlar için reform kavramının basit kalacağını, birer devrim niteliği taşıdıklarını ifade etmektedir. Bir kere ilk adım olarak planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş büyük bir gayret ve güç gerektirmiştir. İkincisi komünist parti diktatörlüğünden hukukun üstünlüğüne inanılan bir yapıya geçmektir. Hele bir de Çarlık yönetiminden despot bir parti yönetimine geçen Rusya gibi büyük bir ülke için bu adım düşünüldüğünde, değişimin bugünden yarına gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı görülmektedir. Üçüncüsü de Sovyetler Birliğinden ulus devlet yapısına geçiştir. Bir anda kendi sınırları dışında kalan 25 milyonun üzerinde Rus vatandaşının, bugüne kadar yaşanan sıkıntıların hesabını sormak isteyen egemen devletlerde kaldıkları düşünülürse, işin kolayca üstesinden gelinemeyeceği anlaşılmaktadır. Bütün bunların nazarı dikkate alınması ve Rusya'ya demokratikleşme yolunda eşlik edilmesi gerekirken, batının takındığı itici tavır ve açılan kredi ve yardımların nefes aldırılmaz şartlara bağlanması her ne kadar batı anlayışıyla uyuşsa da Rusları alışık olmadıkları bir gerçeklikle karşı karşıya getirmiştir.

Rusya bir ortaktan ziyade paylaşımı düşünülen bir müflis tüccar mülkü gibi görülmüş, jeopolitik olarak radikal bir değişimden geçen Avrupa'nın güvenlik siyasetinde nazarı dikkate alınmamış, aksine NATO adım adım doğuya genişlemesini sürdürmüştür. Putin Rusya Federasyonuna başkan olup bütün iç dinamiklere rağmen batıya normalleşme konusunda bazı mesajlar gönderdiğinde, yeni bir başlangıç için fırsat olarak görülmek yerine, başkanın KGB geçmişi ağırlıklı konu olarak işlenmiştir.

Ekonomik toparlanmasını sağlayıncaya dek öncelikli olarak iç siyasetin tanzimini öncelikle Putin Rusya'sı, artan petrol fiyatları sonucu borçlarını ödeyip düzlüğe çıktığı andan itibaren, tek kutupluluk yerine öne sürdüğü çok kutuplu dünyanın adımlarını atmaya başlamıştır. Yakın çevre politikası ile Sovyetler sonrası ayrılan devletleri bir arada tutmanın gayretini göstermiştir (Derman, 2019: 361). Batıdan beklediği yakınlığı görmediğinden Avrasya'ya ağırlık veren Rusya, Çin ve Hindistan ile bir üçgen kurup, yeniden küresel güç olmanın adımlarını atmıştır.

ABD'nin jeopolitik çıkarları nedeniyle Rusya'yı bölgesel güç olarak nitelendirip dünyada karar veren devlet rolünü oynamak istemesi ve bu yolda atılabilecek adımlardan çekinmemesi aşikâr görünmektedir. Ekonomik çıkarlar özellikle kaya gazının kazanılması konusunda sahip olduğu teknolojiyi Ukrayna'nın doğusunda bulunan gaz yatakları için kullanmayla bağlantılıdır. ABD şirketleri Avrupa'nın üçüncü büyük gaz rezervini

işlemenin gayreti içindedirler. Bu konuda Ukrayna'nın itiraz etmesi de beklenmemektedir. Bu sebeptendir ki Kiev Meydan'a birçok rütbeli Amerikalı, CIA direktörü, Dışişleri bakanı John Kerry, başkan yardımcısı Joe Biden gibi ziyarette bulunmuştur. Meydan olayları esnasında Joe Bidenin oğlunun, Ukraynalı bir Oligarka ait Kıbrıs'taki bir şirketin direktörü olarak atanması da üzerinde durulması gereken konulardandır.

Rusya açısından değerlendirildiğinde, Ukrayna'nın Rusya ile olan ekonomik ilişkisi, AB ile yapacağı bir ortaklık antlaşması yüzünden zarara sebep olacaksa bu, Rusya'nın menfaatlerine aykırıdır. Ukrayna'nın Rus gazına bağımlılığı – bir de Amerikan yardımı ile- azalacak veya bitecekse bu da Rusya'nın menfaatine aykırıdır. Buna rağmen Rusya'ya karşı uluslararası alanda sebep olunan zararların kaldırılması yerine, yeni yaptırımlar getirilmiştir. 3 Ekim 2014 tarihinde Joe Biden esprili bir şekilde bunu “The Europeans didn't want to impose sanctions on Russia, we really had to embarrass them” (Avrupalılar Rusya'ya yaptırım uygulamak istemedi, onları gerçekten oraya sürüklemek zorunda kaldık) sözleriyle dile getirmektedir. Oysa sorumlu dış politika böyle olmamalıdır. Bütün bu olanlardan sonra Rus halkının Putin'in yerine batı odaklı birini seçmelerini beklemek saflik olsa gerektir.

24 Şubat 2022 tarihi, başkan Putin'in NATO'nun genişlemesine karşı ülkesini korumak ve Ukrayna'yı batının yeni genişleme alanı olarak görmek istememesi dolayısıyla askeri bir harekâta karar verdiği gün olarak kayıtlara geçmiştir. NATO her sahada Rusya'ya karşı yaptırım kararı almış olmasına rağmen savaşa müdahil olmayacağını ifade ederek, aslında savaşın ne zaman biteceği konusunda takvimi açık bırakmıştır. Yetkililerin yaptıkları açıklamalar da savaşın uzun süreceğinin göstergesidir.

Sonuç

Gorbaçov'un Perestroyka ve Glasnost ile başlatıp Berlin Duvarının yıkılması akabinde de Sovyetler Birliğinin dağılması ile sona eren Soğuk Savaş yerini bir karmaşaya bırakmıştır. 11 Eylül olaylarına kadar çok kutupluluk emaresi gösteren uluslararası sistem, bundan sonra tek kutuplu bir yapıya evrilmiştir. Dünyayı 'ya kendisinden yana ya da kendisine karşı' diye iki kutba ayıran ABD yönetiminin insanlığı içine ittiği durum ortadadır.

Rusya'nın dağılma sonrası yeniden toparlanması öyle kolay olmamıştır. Bunda hem kendi iç dinamiklerinin hem de dış dünyanın ülkeye karşı takındığı tavrın rolü vardır. Kendisinden kopan ülkelerin hemen karşı cenahta yer edinmek istemeleri ve bütün imkânlarını yeniden ayağa kalkmaması için kullanmaları, Rusya için hem kolay kabul edilemeyecek bir tecrübe hem de toparlanma konusundaki gayretini artırmak için iyi birer sebep olmuştur.

Rusya'nın içine itildiği durumundan hoşnutluğunu ifade babında Brüksel'de bulunan bir yetkilinin “Yaptırımlar iyi işliyor. Rusya'nın ekonomik zararı oldukça büyük, aynen devam etmek zorundayız” sözüne karşılık dönemin Alman dışişleri bakanı Frank-Walter Steinmeier, bunun çok tehlikeli olduğunu, istikrarını yitirmiş, çöken bir Rusya'nın hem kendi hem de

diğerleri için büyük tehlike arz edeceğini dile getirmesi, Rusya açısından kolay kabul edilebilecek cinsten bir yaklaşım olmasa gerektir.

Rusya ile ilişkiler nasıl düzelecek ve düzenlenecektir? Avrupa'nın veya dünyanın bunda çıkarı nedir? sorusuna gelecek olursak;

2014 yılında Ukrayna konusundaki gelişmelerden sonra buna cevap vermek kolay görünmemektedir. Zira normal zamanlarda bile Rusya ile ilişki kurmak konusunda bir strateji geliştirilmemiş, siyaset ve medyada “vazgeçmek veya güç göstermek” alternatif olarak sunulmuştur. Son yıllarda Rusya'nın tabi tutulduğu muamele başka hiçbir memlekete reva görülmemiştir.

İyi bir dış politika tarafların faydasını gözetmekle mümkündür. Karşıdakini ciddiye almak, sürekli yok sayacağı veya kötü muameleye tabi tutabileceği kuruntusuna kapılmamak ve karşılıklı çıkarlar üzerinde anlaşılabilmeyle mümkündür. Unutmamak gerekir ki, dış politikanın ikili (bilateral) yapılabildiği alanlar her geçen gün azalmaktadır. Bu da işi daha karmaşık ve şeffaf olmayan bir konuma getirmektedir.

Bugün dünyanın nerede ise her tarafında bir yangın söz konusudur. Ukrayna, Suriye, Orta Doğu. Savaş artık tercih edilmesi gereken bir yol değildir. Yaşanılan savaşta Rusya'nın çözüm ve yanlılıklarla baş etme konusunda atılması istenen adımlara dâhil edilmesi gerekir. Batı dünyasınca çok itibar edilen değerler ancak Rusya ile birlikte daha adil bir dünyanın kurulmasına imkân sağlayacaktır. Sovyetlerin Perestroyka ve Glasnost ile başlayan ve dağılmasıyla neticelenen süreç doğu ve batı arasında süregelen sorunun çözümü için kullanılmak durumundadır. Karşılıklı güven oluşumuna mani olacak yaklaşımlardan çekinilmeli, barışa en çok ihtiyaç duyulan şu günlerde itidal yolu tercih edilmelidir. Putin Sovyetler Birliği'ni yeniden diriltmek istiyor gibi yaklaşımlardan vazgeçilmelidir. Savaş bütün acımasızlığı ile insanların ölümünü ve ülkelerin yıkımını beraberinde getirmektedir. Savaş ve sonrasında suçlu aramak işinden ziyade, savaşa sebebiyet veren noktalar tahlil edilmelidir. Rusya'nın isteği konusunda soğukkanlıca yapılacak böyle bir tahlil bize ışık tutacak ve savaşın sonlandırılmasını beraberinde getirecektir. Dünya buna her zamankinden daha çok muhtaçtır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Mustafa Yıldız % 100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Mustafa Yıldız % 100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: The authors declare that they have no conflicts of interest.

Kaynakça

- Ackerl, I. (2011). *Bedeutende Staatsmänner*. Köln: RHG.
- Adam, W. (2002). *Unheilige Kriege im Herzen Asiens*. Wien: Holzhausen Verlag.
- Al, A. & Özdil, B. (2017). *Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi*. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 5 (2) , 151-167. DOI: 10.14782/sbd.2017.70
- Alım, E. (2020). *Ukrayna Örneğinden Hareketle Nükleer Silahsızlanmanın Olası Sonuçlarına Dair Bir İnceleme*. Gazi Akademik Bakış, 13 (26), 79-112. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/54827/750442>
- Alptekin, G. (2022). *Rusya'nın Yakın Çevresini Koruma Politikası ve Soğuk Savaş İzlenimleri (2008 Rusya-Gürcistan Savaşı Ve 2014 Ukrayna Krizi)*. R&S - Research Studies Anatolia Journal, 5 (1) , 164-204. DOI: 10.33723/rs.1034978
- Bierling, S. (2007). *Europa muss die USA einspannen*. Hamburg: edition Körber Stiftung.
- Birand, M.A. (2005). *20 Yılım Perde Arkası 32. Gün*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Derman, G.S. (2019). *Küreselleşmenin Krizi Yeni Güç Dengeleri*. (Ed. Ayata, A., Ercan, M.). İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Dox, G. (2008). *Kampf um den Kreml*. Salzburg: Ecowin Verlag.
- Gorbatschow, M.S. (1993). *Gipfelgespräche*. Berlin: Rowohlt.
- Gorbatschow1, M. (1987). *Perestroika*. München: Droemer Knaur Verlag.
- Gorbatschow2, M.S. (1987). *Zurück dürfen wir nicht*. Bremen: Goldmann Verlag.
- Heinrich, H.G. (1994). *Der Zerbrechliche Riese*. Wien: J&V Verlag.
- Jelzin, B. (1990). *Aufzeichnungen eines Unbequemen*. München: Droemer Knaur Verlag.

- Jobst, S.K. (2022). *Russland und Ukraine*.
<https://www.bpb.de/themen/europa/russland/303242/russland-und-ukraine/> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).
- Kaçmaz, M. (2020). *Avrasya denkleminde jeopolitik kırılma; Ukrayna*. Türk Coğrafya Dergisi, (74) , 157-165 . DOI: 10.17211/tcd.603247
- Köroğlu, N. Ö. & Satymova, S. (2021). *Ukrayna Ulus İnşasının Yapıtaşları ve Bugüne Yansımaları*. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (1) , 525-534. Retrieved from
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/60054/768524>
- Krone-Schmalz, G. (2015). *Russland Verstehen*. München: Verlag C.H.Beck.
- Löw, R. (2007). *Einsame Weltmacht Die USA im Abseits*. Salzburg:Ecwin.
- Malek, M. (2008). *Geopolitik der Großen Mächte*. (Ed. Riemer, K.A.). Wien: Schriftenreihe der Landesverteidigung.
- Marshall, T. (2018). *Die Macht der Geographie*. München: dtv.
- Memiş, B. (2019). *Ukrayna Devlet Başkanlığı Seçimlerinde Bir İlk Komedyen Zelenskiy'in Zaferi*. EURO Politika, 3 (2) , 72-74. Retrieved from
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/europ/issue/60585/892329>
- Özel Özcan, M.S. (2019). *Küreselleşmenin Krizi Yeni Güç Dengeleri*. (Ed. Ayata, A., Ercan, M.). İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Putin, Wladimir. (2001). *Putin'in Bundestag'taki Konuşması*.
<https://www.bundestag.de/parlament/geschichte/gastredner/putin/putin-196934>. (Erişim: 15.06.2022).
- Riemer, A.K., Nissel, H., Korkisch, F.W. (2005). *Geopolitik*. Wien: Schriftenreihe der Landesverteidigung.
- Schaake, E. (2004). *Condoleeza Rice*. München: Herbig.
- Şchewardnadse, E. (1991). *Die Zukunft Gehört der Freiheit*. Hamburg: Rowohlt.
- Seinitz, K. (2008). *Vorsicht China*. München: dtv.
- Senghaas, D. (1996). *Friedensprojekt Europa*. Frankfurt a. Main: Suhrkamp.

Sethe, P. (1968). *Russische Geschichte*. Frankfurt am Main: Verlag Ullstein.

Ülger, İ. K. "Rusya'nın Ukrayna Saldırısı ve AB İçerisinde Yeniden Yapılanma Arayışları". *Bilge Strateji* 13 (2022): 9-17

Ünalmiş, A. N. & Oğuz, Ş. (2019). *Karadeniz'de Rusya-ABD Rekabeti Ve Ukrayna Krizi*. Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 5 (7) , 1-10. DOI: 10.31765/karen.569063

Extended Abstract

The end of the East-West hostility as a result of the Cold War Era, brought about a change in the thought about security in Europe. Security is no longer defined solely as military, but also includes social, environmental and economic dimensions. This approach also provided the opportunity to reconsider the concept of armed forces. Forces created for regional defense are now involved in humanitarian aid, rescue efforts, crisis resolution and peacekeeping. Large numbers of soldiers have been replaced by more professional armies that can act immediately for international duty when needed. The attack of September 11, 2001 and the terrorist attacks that affected the world afterwards brought about a re-evaluation of the issue of security in the military field.

It should not be forgotten that Russia, which is the continuation of the Soviet Union after the disintegration of its states, still has a say in global issues. The nuclear weapons it contains within its borders and its geopolitical importance are clear indicators of this.

Russia has gone through very difficult times after the Soviet Union. Gorbachev's desire to unite with the West, which he tried to do with the Perestroika, failed due to internal dynamics. Yeltsin made an effort towards democratization, but he was unable to take the necessary steps to bring the country to a certain level. Although he was accepted into organizations such as the IMF, World Bank, and the G8s, he witnessed that the expectations of a bankrupt state were not met.

The most important factor affecting east-west relations at the time, is the expansion of NATO. Negotiations with Poland, Hungary and the Czech Republic in the second half of the 90s resulted in their membership before 2000, followed by the memberships of other states that left the Warsaw Pact. During this period, Russia's sensitivities were not taken into account. Weapons sales by the USA to Poland as well as missile defense systems deployed in the Czech Republic were not accepted by Russia.

The policy that Putin followed when he came to power showed signs of uniting with the West. Putin expressed this during his visits to western capitals such as London, Rome and Madrid. In his talk there, he mentioned a "common security zone" stretching from Vladivostok to Vancouver and a multipolar world. The incident of September 11, in itself, created a good opportunity in terms of eliminating the standoff with the USA. In fact, in his

speech both at the German Bundestag in German he said, "Russia is a friendly European country. For our country, which has faced the catastrophe of war for a century, a lasting peace on the continent is the main goal".

Putin fought against corruption internally, and even used Christian values in order to and gain the support his people.

As a former KGB member, the West has always approached Putin with caution and contempt, regarding him as an agent whose word cannot be trusted. This point of view has caused a negative attitude towards the West in the Russian people. Whenever he opened his doors to the West, he did not get the positive response he expected. After being elected for the third time, he changed his direction from Europe to Eurasia. There are many legitimate reasons for this, such as the fact that his name was not even mentioned wherever there was a regime change, referring to agreements from the Soviet period.

During President Bush's term, relations have moved to a different lane due to the NATO and EU memberships of the countries that left the Warsaw Pact, and the policies followed by the USA in its eastern enlargement. A new attitude towards Russia as a result of the events in Georgia, then Crimea, and Ukraine caused Russia to change its policies as well.

The declaration of independence of Ukraine in 1991 caused the country to fall into a decision-making dilemma between East and West. Because its relations with Russia are so deep and historical that it cannot be compared with other independent states. One-fifth of its population is of Russian descent. This rate is much higher in the eastern and southern parts of the country. The fact that it is dependent on Russia in many fields, especially in the energy field, and that almost 70% of Crimea is Russian, does not allow them to be separated from each other.

While the people's desire to join Russia after the referendum in Crimea and Russia's annexation of Crimea caused concern in the world, it brought along sanctions by western countries as well as the suspension of G8 membership (Ülger, 2022: 10).

After Putin came to power, Russia went through a paradigm shift. His assessment that the disintegration of the Soviet Union was "the greatest disaster of the century" reflects not only his but also many people's thoughts. Therefore, Russia, which is still the largest country in the world, strives to return to its former glory and take its deserved place in the world. Since he could not find what he wanted in the West, he accepted the choice of a road based on Eurasia.

It is not possible to understand the politics he pursued without considering the reasons that pushed Russia to this path (Alptekin, 2022: 182). The transition from planned economy to a free market economy after the disintegration, from the communist party dictatorship to a rule of law, and from the Soviet Union to a nation-state structure are difficult, revolutionary steps. During all these phases, Russia should have been helped on its way to democratization, but the repulsive attitude and the bankrupt merchant

approach, whose property is sought to be shared, is not accepted by the Russian and its people.

The fact that the USA treats Russia as a regional power and assumes the role of a global decision-making state does not seem like something Russia can easily accept. This should not be the responsible foreign policy that will ensure world peace and ensure cooperation rather than war between countries.